

PODSTATA A PROBLÉMY SAMOVOĽNEJ EVAKUÁCIE

doc. Mgr. Vladimír T. Míka, PhD. - Bc. Ing. Vladimír Benedik, PhD.

pri citovaní uvádzajte:

MÍKA, V. T. – BENEDIK, V. 2017. *Podstata a problémy samovoľnej evakuácie*. Prednáška. [on line]. [dátum prečítania]. Dostupné na: <http://www.akademickyrepozitar.sk/sk/repozitar/podstata-a-problemy-samovolnej-evakuacie.pdf>

Jedným z najdôležitejších nástrojov ochrany obyvateľstva pred dôsledkami rôznych krízových javov je evakuácia. Evakuáciou sa rieši odsun osôb prípadne zvierat z územia ohrozeného prírodnou katastrofou, závažnou priemyselnou haváriou, alebo inou mimoriadnou situáciou. Príprava na evakuáciu a na jej riadenie je v Slovenskej republike zabezpečená v podobe právnych predpisov, organizačných dokumentov ako aj vzdelávacími aktivitami príslušných (na to určených) inštitúcií. Existujú však poznatky a skúsenosti, ktoré odhaľujú určité nedostatky a nejasnosti. Článok upozorňuje na niektoré problémy súvisiace so súčasným stavom právneho prostredia, na úzky vzťah riadenej a samovoľnej evakuácie a na otázky vzťahujúce sa na možnosti a predpoklady jej usmerňovania. Zdôrazňuje najmä prepojenosť riadenej a samovoľnej evakuácie a potrebu podrobnejšie sa zaoberať otázkami pripravenosti obyvateľov, ako aj pripravenosti zodpovedných subjektov na vzájomnú koordináciu činností pri účinnom usmerňovaní samovoľnej evakuácie.

1 Podstata evakuácie, vzťah riadenej a samovoľnej evakuácie

Evakuácia je jedným z najdôležitejších nástrojov ochrany obyvateľstva pred dôsledkami rôznych krízových javov. Zákon o civilnej ochrane definuje evakuáciu veľmi stručne ako „odsun ohrozených osôb, zvierat prípadne vecí z určitého územia“ (Zákon č. 42/1994). Vzhľadom na to, že ani Vyhláška MV SR č. 328/2012 Z. z. evakuáciu bližšie nedefinuje, bolo by vhodné, aby definícia bola podstatne presnejšia, aby vystihovala podstatu toho, ako je v odbornej verejnosti evakuácia chápaná.

Precíznejšie je evakuácia definovaná v Terminologickom slovníku krízového riadenia ako: „Komplex činností a opatrení, ktorý obsahuje prípravu a odsun ohrozených osôb, zvierat, prípadne materiálnych hodnôt z územia či objektu ohrozeného v dôsledku vzniku alebo trvania krízovej situácie“, pričom krízová situácia je chápaná ako súhrn javov a procesov, ktoré ohrozujú životy ľudí, životné prostredie, ekonomiku, duchovné a hmotné hodnoty štátu alebo regiónu a jeho obyvateľov a môže sa narušiť fungovanie inštitúcií verejnej moci (Šimák, 2005).

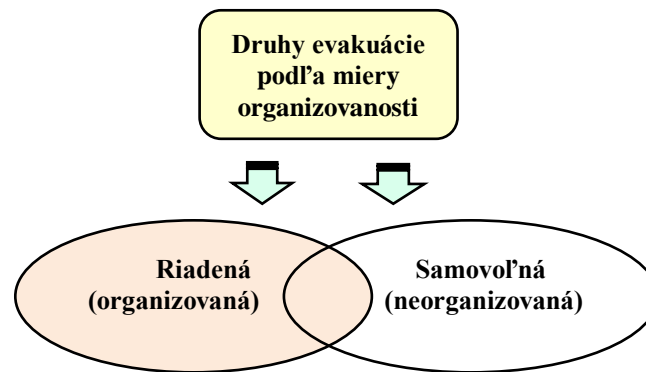
Zo zákona o civilnej ochrane a z Vyhlášky MV SR č. 328/2012 vychádza aj definícia v Terminologickom slovníku integrovaného záchranného systému (IZS), krízového riadenia a civilnej ochrany, kde je evakuácia definovaná ako: „odsun ohrozených osôb, zvierat, prípadne vecí z určitého územia, ktorým je najmä okolie jadrového zariadenia, ďalej územie ohrozené zamorením pri úniku nebezpečnej látky pri technologickej havárii, územie ohrozené možnou živelnou pohromou, haváriou na vodnej stavbe a ďalšie územie vyčlenené na zabezpečenie úloh obrany štátu v čase vojny a vojnového stavu“.

V Slovenskej republike máme zatiaľ minimum odborných publikácií, ktoré by sa problematikou evakuácie podrobnejšie zaoberali. Prvou komplexnejšou prácou sa stala učebná pomôcka *Ochrana obyvateľstva – evakuácia* autorov Buzalku a Hičovej (Buzalka,

2004). Monografia autorov Seidla, Tomka a Vičara *Evakuácia osôb, zvierat a vecí* objasňuje viaceré prístupy k obsahu evakuácie a zohľadňuje predovšetkým organizačné zabezpečenie evakuačného procesu. Hlavný dôraz v nej je kladený na prípravu a riadenie evakuácia a na odborné zabezpečenie je priebehu (Seidl, 2014).

Napriek poznatkom a doterajším skúsenostiam zo Slovenska i z iných krajín chýbajú podrobnejšie analýzy skúseností doterajších udalostí, ktoré by pomohli racionalizovať a zefektívniť riadiace procesy v priebehu riešenia rôznych typov mimoriadnych udalostí a krízových javov ohrozujúcich zdravie a životy ľudí, majetky, životné prostredie.

Evakuáciu v ponímaní vyššie uvedených definícií môžeme rozdeliť podľa rôznych charakteristík na niekoľko druhov či foriem. Definovanie procesu vykonania evakuácie na základe Vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z. má však určité úskalie v tom, že sa vzťahuje na územie, resp. okolie a na väčší počet evakuovaných, opomína napr. evakuáciu jednotlivcov a skupín z ohrozených budov. Dôležité je však odlišiť riadenú (plánovanú a organizovanú) evakuáciu od evakuácie spontánnej samovoľnej. Vyhláška MV SR č. 328/2012 síce zdôrazňuje potrebu usmerniť prípadnú samovoľnú evakuáciu, ale chápe ju oddelenie od riadenej evakuácie.



Obr. 1 Prelínanie riadenej a samovoľnej evakuácie.

V praxi však treba rátať s tým, že riadená evakuácia bude takmer vždy čiastočne sprevádzaná aj neorganizovaným odsunom, v mnohých prípadoch živelným a chaotickým. Usmerňovanie samovoľnej evakuácie je teda potrebné chápať ako súčasť opatrení na zabezpečenie evakuácie, vrátane včasnej prípravy príslušnej dokumentácie.

2 Právne prostredie evakuácie v podmienkach Slovenska

Za kľúčové predpisy upravujúce vykonanie evakuácie sa všeobecne považujú Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva a Vyhláška MV SR č. 328/2012 Z. z. Avšak evakuácia a teda aj samovoľná evakuácia ako jej jeden druh či forma, je riešená vo viacerých právnych predpisoch, žiaľ, nie vždy rovnako. Tak ďalšie právne predpisy, ako aj odborné publikácie objasňujú evakuáciu z hľadiska viacerých aspektov, na základe toho sa rozlišujú rôzne typy, resp. druhy evakuácie, ktorú je možné členiť podľa týchto kritérií:

- podľa časového hľadiska na **krátkodobú** a **dlhodobú**,
- podľa miery organizovanosti evakuácie na **riadenú** (organizovanú) a **samovoľnú** (neriadenú, alebo len čiastočne usmerňovanú),
- podľa rozsahu evakuovaného priestoru na **objektovú** (bodovú) a **územnú** (plošnú, priestorovú) – pri čom *objektom* môže byť v tomto prípade obytná alebo administratívna budova, skupina budov, priemyselný podnik, nákupné centrum, ale aj železničná stanica, športový štadión, akvapark, dopravný objekt (napr. tunel),

dopravný prostriedok (osobné vozidlo, autobus, vlak, lanová dráha, loď, lietadlo); *územím* môže byť časť obce, územie obce a viacerých obcí, lesné porasty, priestor rekreačného strediska, kúpele, voľné priestranstvo, kde sa koná rockový festival, región a pod.

d) podľa miery pripravenosti, resp. miery očakávania na *plánovanú* a *neplánovanú*.

Z praktického hľadiska je však veľký priestor dávany na členenie rôznych typov evakuácie málo efektívny. Prejavuje sa to aj tým, že v rôznych prípadoch sa postupuje podľa rôznych predpisov. Účinná príprava evakuácie potom vyžaduje značný rozsah právnych vedomostí tými, ktorí budú evakuáciu pripravovať a organizovať, čo v mnohých prípadoch nie je reálne.

Problematiku tzv. *vozidlovej* evakuácie pre dráhové vozidlá rieši Zákon č. 513/2009 Z. z. o dráhach, v nadväznosti na Vyhlášku MDPT SR č. 350/2010 Z. z. o stavebnom a technickom poriadku dráh a Vyhlášku MDPT č. 351/2010 Z. z. o dopravnom poriadku dráh.

Objektová evakuácia je riešená najmä Zákonom MV SR č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v úzkej nadväznosti na Vyhlášku MV SR č. 121/2002 Z. z. o požiarnej prevencii, Vyhlášku MV SR č. 94/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarnu bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb a Vyhlášku MV SR č. 478/2008 Z. z. o vlastnostiach, konkrétnych podmienkach prevádzkovania a zabezpečenia pravidelnej kontroly požiarneho uzáveru. Dôležité sú aj ustanovenia Vyhlášky MV SR č. 532/2002 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, ktoré určujú stavebno-technické požiadavky na zabezpečenie evakuácie. Vytvorenie účinného spôsobu evakuácie hasičskými jednotkami zo stavby a zo skupiny stavieb na voľné priestranstvo (bezpečné miesto) zabezpečuje Vyhláška MV SR č. 611/2006 Z. z. o hasičských jednotkách.

S možnou evakuáciou z objektu, napr. z prevádzky podniku, súvisia opatrenia Zákona NR SR č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci, podľa ktorého má každý zamestnanec právo aj na informácie o evakuácii a zároveň zamestnávateľ má povinnosť vykonať opatrenia a zabezpečiť prostriedky na evakuáciu v zmysle ochrany života, zdravia, zvierat a majetku pred nepriaznivými vplyvmi z okolia.

Územná evakuácia je v podstate riešená práve Vyhláškou MV SR č. 328/2012 Z. z. , ktorá okrem iného stanovuje i základné úlohy pre prípad samovoľnej evakuácie. Samovoľnú evakuáciu síce nedefinuje, ale v § 3 odseku 4 stanovuje, že „*samovoľná evakuácia sa rieši bezodkladne usmerňovaním neorganizovaného opúšťania ohrozeného územia, spresňovaním evakuačných trás a zamedzením prístupu obyvateľstva na ohrozené územie.*“ V objekte to v zmysle Zákona č. 42/1994 Z. z. zabezpečuje vlastník nehnuteľnosti, na území buď orgány územnej samosprávy alebo orgány štátnej správy.

Okrem toho sa evakuácia spája nie len s právom v pozitívnom zmysle, ale aj s právom štátu obmedziť na nevyhnutnú dobu základné ľudské práva, ktoré sú pri evakuácii špecifikované v Ústavnom zákone č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Podľa Zákona č. 151/2010 Z. z. o zahraničnej službe podľa § 18 odsek 1 sa môže evakuácia vykonávať aj na území tretieho štátu.

Preventívna a represívna časť evakuácie sa väčšinou pretavila do dokumentácie, ktorá je v rôznych oblastiach spoločenského záujmu roztrieštená do niekoľkých oblastí. Opatrenia na zabezpečenie evakuácie môžeme nájsť v pláne ochrany obyvateľstva, resp. v pláne ochrany zamestnancov a osôb prevzatých do starostlivosti, pokiaľ príslušným subjektom nevyplýva povinnosť vypracovať havarijný plán podľa Zákona NR SR č. 128/2015 Z. z. o prevencii závažných priemyselných havárií. V tom prípade je plán ochrany obyvateľstva resp.

zamestnancov súčasťou havarijného plánu, čím zahrnuje povinnosť vyplývajúcu zo Zákona č. 42/1994 Z. z.

Problematika evakuácie je riešená aj v Zákone NR SR č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami. Uvedený zákon definuje povodňový plán, ktorý evakuáciu začleňuje do povodňových zabezpečovacích prác, kde však nie je presnejšie vymedzená a odkazuje sa na Zákon č. 42/1994 Z. z., t.j. v podstate aj na Vyhlášku MV SR č. 328/2012 Z. z.

Pri mierovom využívaní jadrovej energie sa evakuácia upravuje vnútorným havarijným plánom podľa Vyhlášky ÚJD SR č. 55/2006 Z. z. o podrobnostiach v havarijnom plánovaní pre prípad nehody alebo havárie, doplnená Nariadením Vlády SR č. 345/2006 Z. z. o základných bezpečnostných požiadavkách na ochranu zdravia pracovníkov a obyvateľov pred ionizujúcim žiarením.

V rámci opatrení hospodárskej mobilizácie príslušné subjekty podieľajúce sa na pláne ochrany zdroja riešia otázku evakuácie v nadväznosti na Vyhlášku MH SR č. 385/2011 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia Zákona NR SR č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení Zákona NR SR č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu.

Dôležité sú opatrenia na zabezpečenie evakuácie v baniach. Povinnosti zamestnávateľa zabezpečiť aj evakuáciu zamestnancov v baniach upravuje Oznámenie č. 110/1999 Z. z. Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o bezpečnosti a zdraví v baniach č. 176 z roku 1995. Podľa Vyhlášky NBÚ SR č. 336/2004 Z. z. o fyzickej bezpečnosti a objektovej bezpečnosti má byť fyzická a objektová bezpečnosť zabezpečená opatreniami, ktorých súčasťou by malo byť aj zabezpečenie evakuácie.

Problematike evakuácie je v právnych predpisoch venovaná značná pozornosť. Právne prostredie Slovenskej republiky vytvára možnosti riešenia evakuácie na rôznych úrovniach a v rôznych oblastiach života a spoločenskej praxe. Zodpovednosť konkrétnych subjektov je značne široká a presahuje ustanovenia Zákona č. 42/1994 Z. z. Autori pri tom spomenuli iba niektoré právne predpisy týkajúce sa zabezpečenia evakuácie v rôznych podmienkach. Na základe nich sa spracovávajú rôzne metodické listy, pre Hasičský záchranný zbor (HZZ), pre políciu, pre starostov, pre štatutárov právnických osôb a pod., ale ich tvorba je viac menej nekoordinovaná. Napriek skúsenostiam a množstvu príkladov zo zahraničia ostáva problematika samovoľnej evakuácie „nedotknutá“ ani súhrnnými analýzami ani presnejšími právnymi úpravami. Netreba zatvárať oči pred rýdzo formálnym prístupom niektorých subjektov, keď stanovená dokumentácia je síce spracovaná, ale zabúda sa na jej aktualizáciu, pri čom praktická realizovateľnosť je problematická.

Právne predpisy vzťahujúce sa na problematiku evakuácie sa tvorili postupne v prudko sa meniacich a zložitých podmienkach v rokoch 1994 – 2015, t.j. v priebehu 21-tich rokoch. Slovenská právna prax rešpektuje základné zásady, ktoré vylučujú alebo obmedzujú možné rozpory medzi ustanoveniami právnych predpisov. Zásada *lex superior derogat legi inferiori*, hovorí, že v prípade rozporu medzi ustanoveniami dvoch právnych predpisov rôznej právnej sily, má prednosť predpis vyššej právnej sily. Zásada *lex specialis derogat legi generali*, znamená, že ak špeciálny predpis obsahuje odlišnú právnu úpravu, má prednosť pred všeobecným právnym predpisom. Zásada *lex posterior derogat legi priori* sa uplatní v prípade ak existuje rozpor medzi ustanoveniami dvoch právnych predpisov, alebo dvoch rôznych verzií toho istého právneho predpisu, prednosť má neskoršie (novšie ustanovenie). Len zákonmi môžu byť určené rozsahy práv a povinností subjektom práva, vyhláškou môžu byť dourčené (došpecifikované). Všetky nižšie právne predpisy musia byť v súlade s vyššími právnymi predpismi. Lenže od jednotlivých subjektov zodpovedných za prípravu a organizáciu evakuácie nemožno reálne očakávať, že budú zvažovať, ktorý zákon, ktorý

právny predpis treba v tej ktorej situácii uplatňovať. Tieto subjekty potrebujú jasné a zrozumiteľné metodické pokyny a možnosť precvičiť si možné situácie na modelových prípadoch či tréningoch.

Práve počas náhlych mimoriadnych a iných krízových situácií sa často stretávame s tým, že obyvatelia nečakajú na pokyny a usmerňovanie príslušných orgánov a dochádza k neorganizovanému, samovoľnému opúšťaniu ohrozených priestorov. Avšak týmto otázkam sa príslušné právne predpisy venujú minimálne a zužujú ich na konštatovanie potreby usmernenia tejto neriadenej, tzv. samovoľnej evakuácie. Príslušné slovníky ani samovoľnú evakuáciu nedefinujú. Aktuálnym problémom samovoľnej evakuácie sa preto budeme podrobnejšie zaoberať podrobnejšie.

3 Podoby a najčastejšie príklady samovoľnej evakuácie – doterajšie skúsenosti

Samovoľná evakuácia sa v odbornej verejnosti prevažne chápe ako výnimočná a skôr nežiaduca aktivita osôb, ktorí sa nachádzajú v ohrozenom priestore. Takúto evakuáciu je treba usmerniť, aby nenarušovala riadny priebeh plánovaných opatrení, najmä riadenej evakuácie. Je to dané predovšetkým tým, ako je chápaná evakuácia a samovoľná evakuácia v Zákone NR SR č. 42/1994 Z. z. vo Vyhláske MV SR č. 328/2012 Z. z. To znamená, že sa chápe ako možný sprievodný jav organizovanej (riadenej) evakuácie po vyhlásení mimoriadnej situácie príslušným orgánom. V skutočnosti je treba chápať samovoľnú evakuáciu širšie, lebo k nej reálne dochádza v mnohých iných prípadoch, v podstate takmer vždy, keď človek resp. skupina ľudí subjektívne vníma priestor, v ktorom sa nachádza, ako život ohrozujúci. Podnetom k tomu môže byť objektívna informácia o nebezpečenstve, vlastný poznatok, ale aj neoverená výstražná informácia, ktorá v prípade masového ohrozenia môže mať silný psychologický efekt.

V rôznych krajinách sa samovoľná evakuácia vníma rôzne (Meit, 2007; Gerber, 2006)). Samovoľná evakuácia väčšieho počtu osôb je najčastejšie označovaná ako spontánna alebo neriadená evakuácia (*spontaneous evacuation, uncontrolled evacuation*), ktorá môže byť súčasťou alebo sprievodným javom povinnej resp. riadenej evakuácie (*mandatory or directed evacuation*). Môže k nej však dôjsť ešte pred oficiálnym vyhlásením evakuácie, má povahu „predčasnej“ evakuácie (*early evacuation*). Samovoľná evakuácia jednotlivcov je častejšie označovaná ako samoevakuácia (*selfevacuation*).

Treba však pripomenúť, že v mnohých prípadoch, najmä vtedy, keď je ohrozený väčší počet obyvateľstva, dochádza k samovoľnej evakuácii aj z priestoru, ktorý nie je bezprostredne ohrozený, z ktorého nie je organizovaná evakuácia príslušnými orgánmi – príslušné riadiace subjekty s ňou nepočítajú, ide skôr o spontánnu dobrovoľnú evakuáciu (*voluntary evacuation*) na základe vlastného subjektívneho rozhodnutia. V tomto prípade neočakávaný pohyb väčšieho počtu osôb môže podstatne skomplikovať realizáciu plánovaných opatrení, narušiť plánované trasy a ohroziť priebeh riadenej evakuácie. Súčasná skúsenosti zahraničné i domáce nastoľujú potrebu precíznejšieho vymedzenia niektorých problémov vzťahujúcich sa k evakuácii a samovoľnej evakuácii (Sorensen, 2007).

Samovoľná evakuácia je vo svete častým prejavom snahy o vyhnutie sa ohrozeniu života a zdravia. Najmä v krajinách s vysokým počtom viac-menej pravidelných mimoriadnych udalostí je priebeh čiastočnej samovoľnej evakuácie vopred plánovaný a usmerňovaný (Randall, 2016). V prípadoch nepredvídateľných udalostí s vopred nepripravenými opatreniami môže samovoľná evakuácia spôsobiť značné komplikácie. Najčastejšie prípady samovoľnej evakuácie sú spojená najmä s týmito situáciami:

Ohrozenie priestoru (oblasti) rozsiahlym požiarom. Spravidla ide o lesné požiare, následne o ohrozenie domov, častí miest, prípadne o veľké mestské požiare. Najčastejšie k nim

dochádza v USA, Austrálii, Portugalsku, Španielsku. Napr. v posledných rokoch práve v Kalifornii, Austrálii, ale aj v Portugalsku, vplyvom neočakávaného šírenia požiaru dochádzalo k masovej samovoľnej evakuácii. Podobne mestský požiar v Izraeli, v novembri 2016, ktorý sa rozšíril z jednej dediny na ďalšie mestá a pripravil desaťtisíce obyvateľov o strechu nad hlavou (v Haife 60 tisíc osôb), by nebol zvládnuteľný bez určitého usmernenia samovoľnej evakuácie a bez včasného zabezpečenia miest dočasného ubytovania, na čo okrem univerzít boli napr. využité aj väznice.

Ohrozenie priestoru prírodnou katastrofou. Krajiny, v ktorých dochádza často k týmto udalostiam, majú pripravený systém opatrení, aby sa obyvatelia ohrozených oblastí sami premiestnili buď do vlastných úkrytov, alebo do miest vopred pripravených a vyčlenených. V Japonsku, po zemetrasení a tsunami v oblasti Fukušima, vláda vydala výzvu obyvateľom na pobreží, aby opustilo ohrozenú oblasť a premiestnili sa do vyšších polôh. Podobne v prípade hrozby hurikánu Matthew na juhovýchode USA v októbri 2016 sa od pobrežia do vopred pripravených miest do vnútrozemia presunulo samostatne okolo 2 mil. ľudí. Aj keď sa podobné živelné pohromy a katastrofy Európe viac menej vyhýbali, udalosti v posledných rokoch prinášajú nové skúsenosti do systému ochrany obyvateľstva pred zemetraseniami, povodňami, záplavami, víchricami a lavínami. Novým javom v oblasti Euroázie sú tornáda, aj keď zatiaľ sporadicky a s podstatne menšími následkami ako na juhovýchode USA. Avšak už fakt, že k takým udalostiam môže dôjsť, by mohol nastoliť niektoré nové otázky o príprave obyvateľstva. Práve včasná a objektívna informácia o hroziacom lavínovom nebezpečenstve chýbala napr. v rakúskom Galtüru v r. 1999, keď kompetentní uprednostnili ekonomické záujmy zimného strediska pred bezpečnosťou ľudí a výzvou k opusteniu oblasti. Pod 300 000 tonami snehu našlo smrť 31 osôb.

Ohrozenie života a zdravia osôb v dopravných prostriedkoch. Známe sú prípady samovoľnej evakuácie resp. samoevakuácie osôb z havarovaných vlakov, autobusov, výletných lodí, ale aj lanových dráh v horských oblastiach. Práve v týchto situáciách vzhľadom na ich nepredvídateľnosť a špecifiku priebehu je ťažké samoevakuáciu usmerňovať. Ako dôležitejšie sa ukazuje potreba osobnej pripravenosti posádok ako aj pasažierov na zvládanie takýchto situácií. Špecifickým prípadom sú havárie autobusov a vlakov v tuneloch. Mementom je havária a požiar lanovky v rakúskom Kaprúnu v novembri 2000, pri ktorom zahynulo 155 ľudí. Takmer všetci zahynuli preto, lebo ich voľba zachrániť sa samoevakuáciou smerom hore tunelom, bola tragickým omylom.

Humanitárne katastrofy sú dôsledkom viacerých príčin, okrem vojen a iných ozbrojených konfliktov sa na nich podieľajú aj klimatické zmeny, horúčavy, hladomor, pandémie. Masové opúšťanie ohrozeného územia, krajiny kde prebieha vojna, genocída, je v podstate samovoľnou evakuáciou z oblastí nepriaznivých podmienok pre život. Za permanentnú samovoľnú evakuáciu môžeme považovať aj masovú migráciu obyvateľstva zo Strednej Ázie a severnej Afriky do Európy za prijateľnejšími podmienkami pre život. Usmerňovanie takejto migrácie nie je zrejme možné bez medzinárodných dohôd a účinnejšieho zapojenia medzinárodného krízového manažmentu.

K čiastočne samovoľnej evakuácii resp. samoevakuácii dochádza napr. aj pri havárii priemyselných podnikov, keď zamestnanci v súlade s bezpečnostnými opatreniami opúšťajú ohrozené priestory. Samovoľnou evakuáciou iba čiastočne usmerňovanou je opúšťanie budov – administratívnych budov, obytných zariadení, hotelov, supermarketov, športových štadiónov - v prípade požiaru, alebo inej havárie (napr. zrútenie stropu budovy, únik nebezpečnej látky, teroristický útok a pod.). Zatiaľ čo väčšina z vyššie uvedených príkladov samovoľnej evakuácie súvisí s mimoriadnymi udalosťami, riešenie ktorých je podľa príslušných právnych predpisov zabezpečované subjektmi štátnej správy ako aj samosprávy (v našom prípade najmä v súlade s ustanoveniami Zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane),

existuje veľa situácií, ktoré akoby sa vymykali riadenej starostlivosti o zdravie a životy. Týka sa to predovšetkým zabezpečenia masových kultúrnych podujatí v menších sálach, na štadiónoch, i na voľnom priestranstve. Zatiaľ čo v prípade veľkých podujatí na voľných priestranstvách sú únikové cesty ako tak zabezpečené, v prípade požiaru či teroristického útoku v menších sálach a najmä v kluboch sú ohrozené životy väčšiny účastníkov. Dostatočne o tom vypovedajú tragédie napr. v nočnom klube v ruskom Perme v r. 2009, kde po výbuchu zábavnej pyrotechniky došlo k požiaru a kde nedostatočné únikové cesty boli príčinou viac ako stovky obetí, masaker po teroristickom útoku v koncertnej sále Bataclan v centre Paríža v novembri 2015, kde sa nachádzalo 1 500 ľudí. Podobné tragické následky mali požiare a výbuchy i v iných kluboch, kde (samozrejme okrem iného) nebolo dostatočne zabezpečená možnosť samovoľnej evakuácie z ohrozeného priestoru.

Uvedené prípady ukazujú na potrebu pochopenia samovoľnej evakuácie ako jednej z možností ochrany životov a zdravia ľudí. Základnými predpokladmi pre zvládanie krízových situácií všeobecne, t.j. aj pre účinné využitie a usmernenie samovoľnej evakuácie, sú: včasná pripravenosť na možnú krízovú situáciu a na možnú evakuáciu, aktuálnosť a zrozumiteľnosť príslušnej dokumentácie, pripravenosť kompetentných (profesionálov i určených členov krízových štábov a evakuačných komisií). Nemenej dôležitú úlohu má poučenosť obyvateľov (účastníkov, ohrozených osôb) a ich pripravenosť múdro konať v prípade ohrozenia ich životov či životov ich blízkych. Uvedené poznatky a skúsenosti je treba vážne posúdiť aj v podmienkach SR.

4 Možné príčiny samovoľnej evakuácie v podmienkach Slovenska

Právne predpisy, príslušná dokumentácia ako aj zámery rôznych cvičení až na výnimky širší výskyt samovoľnej evakuácie nepredpokladajú. Avšak skúsenosti zo zahraničia i niektoré prípady v SR ukazujú na potrebu vážne sa zaoberať aj problematikou samovoľnej evakuácie. K samovoľnej evakuácii môže dôjsť i v prípadoch, pre ktoré sa ráta s riadenou evakuáciou. V tom prípade bude samovoľná evakuácia sprievodným javom, s ktorým treba rátať a ktorý treba usmerňovať. Možné ohrozené priestory, pre ktoré sa musí plánovať evakuácia vymedzuje Vyhláška MV SR č. 328/2012 Z. z. o evakuácii. Avšak priestorov a objektov, pre ktoré treba v prípade ohrozenia rátať aj so samovoľnou evakuáciou je viac. Na tieto prípady sa dajú použiť ustanovenia Zákona NR SR č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarom, Zákona NR SR č. 128/2015 Z. z. o prevencii závažných priemyselných havárií a Vyhlášky MŽP SR č. 198/2015 Z. z..

Z pochopiteľných dôvodov sa najväčší význam klade pripravenosti na evakuáciu z *okolía jadrového zariadenia* v prípade technologickej havárie alebo teroristického útoku. Doteraz prebiehajúce kontroly ako aj cvičenia potvrdili komplexnosť dokumentácie i pripravenosť príslušných štábov. Dostatočná pozornosť je venovaná aj usmerňovaniu samovoľnej evakuácie, pričom vzhľadom na veľký počet ohrozených sa ráta až so 40 % obyvateľov, ktorí sa presunú na určené miesta vlastnými prostriedkami. No aj v tomto prípade treba rátať s možnými komplikáciami najmä na evakuačných trasách (dopravné kongescie, havárie a pod.) Evakuačné trasy pre samovoľnú evakuáciu by mali byť aktualizované podľa dopravnej situácie.

K samovoľnej evakuácii by zrejme dochádzalo aj v prípade *prírodnej katastrofy* postihujúcej obec, mestskú časť, alebo iné širšie územie. Skúsenosti z rozsiahlych povodní a záplav v strednej Európe, najmä v r. 1997, 2002, 2006, ukázali v mnohých prípadoch nie len na nepripravenosť ale aj nechotu obyvateľov opustiť ohrozené budovy a územie, čiastočne z dôvodov prvotného podcenenia situácie, ale aj z obavy pred rabovaním majetku. Avšak v prípade informácií o pretrhnutí hrádze vodnej stavby a o blížiacej prielomovej vlně treba rátať so samovoľnou evakuáciou a s jej včasným usmerňovaním.

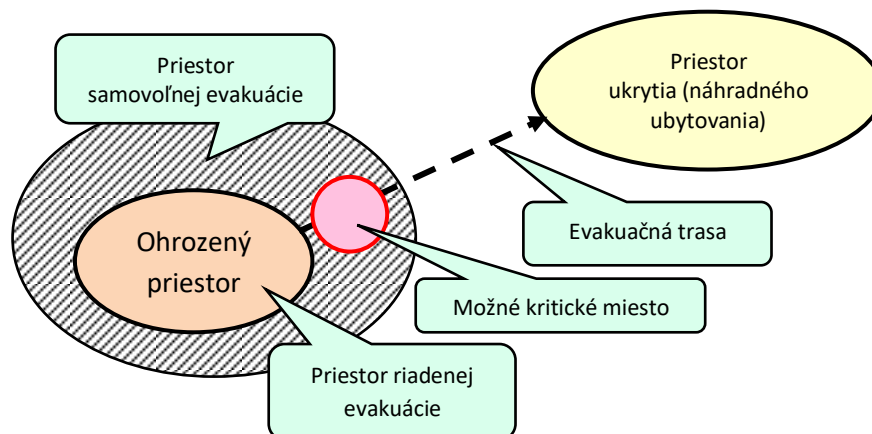
Iná situácia môže nastať v prípade výbuchu, požiaru, alebo inej **technologické havárie** v priemyselnom podnikov, keď sú ohrození tak zamestnanci, ako aj obyvatelia v blízkom okolí. Okrem riadenia evakuácie zamestnancov z ohrozeného priestoru treba vytvoriť podmienky aj pre ich čiastočnú samovoľnú evakuáciu zabezpečenú pripravenosťou zamestnancov, označením a uvoľnením vhodných tras a podľa možností poskytovaním priebežných informácií a pokynov. Pre zabezpečení ochrany obyvateľov v okolí podniku je nevyhnutná koordinácia medzi manažmentom podniku, samosprávou, príslušným okresným úradom a záchrannými zložkami už v čase príprav preventívnych opatrení. Na Slovensku je spolu 79 podnikov SEVESO, najviac v okolí Bratislavy, na Považí a na Východnom Slovensku. Je na zamyslenie, že mnohé mestá, na území ktorých sú podniky pracujúce s nebezpečnými látkami a kde hrozia závažné priemyselné havárie, neposkytujú občanom vhodnou formou informácie o možných rizikách. Nie je dobrou vizitkou príslušných orgánov, že nevyžadujú, aby poskytované informácie o možných rizikách a o opatreniach krízového manažmentu boli presné, konkrétne, zrozumiteľné a jednoducho dostupné (a možno aj jednotným spôsobom).

O potrebe samoevakuácie, resp. usmerňovanej samoevakuácie hovoríme i v prípade **požiaru administratívnych alebo obytných budov**. Na základe dostupných informácií i vlastných skúseností je možno potvrdiť, že až na výnimky sú rešpektované požiadavky príslušných predpisov. Otázka je, do akej miery sú spracované dokumenty aktuálne, zrozumiteľné a v prípade ohrozenia životov aj realizovateľné. Za hrubý nedostatok je možno považovať podcenenie zabezpečenia samovoľnej evakuácie z viac poschodového penziónu v jednom z kúpeľných zariadení v Žilinskom kraji. V budove sú dva vchody, jeden zabezpečený iba výťahom, druhý, podobne ako bočné dvere vedúce von z budovy, je trvalo zamknutý. V prípade požiaru v budove, najmä v období, keď sú klientmi prevažne staršie osoby s pohybovými problémami, je prakticky znemožnený včasný únik ohrozených osôb. Podobne v jednom z 6-poschodových tatranských hotelov, v ktorom je ubytovaných priemerne od 150 do 200 osôb, neexistuje dostatočné zabezpečenie úniku ubytovaných v prípade požiaru. Požiarny plán evakuácie je síce na každom poschodí, ale smer úniku na hlavnom schodišti je označený smerom hore!! Predstava, že niektorí svedomití unikajúci by sa rozhodli presne rešpektovať plán úniku, je desivá! Budova je síce vybavená druhým, núdzovým schodišťom, ale to je zapratané nepoužívaným nábytkom. Tento príklad ukazuje na ďalší problém úniku z horiacej viacposchodovej budovy. Požiarné evakuačné plány totiž v mnohých prípadoch nerešpektujú to, že požiar môže vzniknúť aj na rôznych poschodiach, rešpektovať plán úniku by mohlo znamenať veľké riziko, bezpečnejšie by mohlo byť utesniť dvere na izbách a vyčkať na zásah hasičov. Skúseností z riešenia požiarov v obytných domoch a záchranou ľudí máme žiaľ v posledných rokoch v SR neprimerane veľa. Mnohé nedostatky okrem hore uvedených vyplývajú z podcenenia nebezpečenstva a z nedostatočnej pripravenosti obyvateľov. Podľa vlastných skúseností a informácií od študentov je možno usúdiť, že napr. aj vedomosť o hlavných uzáveroch plynu, vody a el. energie je nedostatočná.

Prípady havárií a následnej samovoľnej evakuácie z **dopravných prostriedkov** nepatria medzi klasické mimoriadne udalosti a vzhľadom na svoju nepredvídateľnosť sa nedajú ani výraznejšie usmerňovať. V týchto prípadoch závisí od reakcie účastníkov, no sú situácie, kde by sa určité opatrenia a určitá pripravenosť ľudí mala predpokladať. Ide najmä o havárie prostriedkov hromadnej dopravy a o havárie v tuneloch. V SR budeme mať onedlho 13 diaľničných tunelov, ďalších viac ako 20 je plánovaných. Vzhľadom na hustotu a charakter premávky nie je možno vylúčiť možnosť nebezpečných havárií. V SR zatiaľ nie je možné prepravovať nebezpečné veci tunelmi, je však otázne, či havária cisterny s nebezpečnou látkou na ceste horšej kvality neohrozí bezpečnosť obyvateľov v mieste havárie. Problémom môže byť aj to, že organizácie zabezpečujúce prepravu nebezpečných vecí nemajú oznamovaciu povinnosť voči orgánom štátnej správy alebo samosprávy. Nemožnosť

predpokladať aký druh a aké množstvo nebezpečnej látky sa preváža znižuje do značnej miery schopnosť vytvárať opatrenia na zabezpečenie ochrany obyvateľov v mieste prípadnej havárie.

Špecifickým prípadom ohrozenia ľudí sú **mimoriadne udalosti spojené s masovou účasťou ľudí** na rôznych športových a kultúrnych podujatiach, rockových festivaloch, ale aj masových zhromaždeniach a politických demonštráciách. Bezpečnosť takých akcií môže byť ohrozená živelnou pohromou, požiarom, haváriou technického zariadenia, chaotickou organizáciou vstupu alebo odchodu z relatívne uzavretých priestorov, ale aj teroristickým útokom. Zabezpečenie organizovaného úniku účastníkov v prípade ohrozenia by malo byť základnou povinnosťou usporiadateľa, prevádzkovateľa, resp. majiteľa objektu. Napriek doterajším skúsenostiam je koordinácia medzi jednotlivými zodpovednými subjektmi pri plánovaní ochranných opatrení veľmi sporadická. Okrem toho plány evakuácie napr. športových štadiónov rátajú s ideálnymi časmi a predpokladajú pokojné a organizované správanie. V prípade teroristického útoku, alebo neočakávaného prírodného javu (víchrica, blesky, privalový dážď) však ťažko vylúčiť chaos. Okrem zabezpečenia tzv. rizikových športových podujatí ani orgány mesta nevenujú dostatočnú pozornosť prípadnému chaosu, ktorý by mohol byť spôsobený samovoľnou evakuáciou z miesta podujatia voľne zvolenými únikovými trasami.



Obr. 2 Schéma možného narušenia evakuačnej trasy samovoľnou evakuáciou z priestoru, z ktorého sa evakuácia neplánovala.

Pri organizovaní verejných športových podujatiach má organizátor podľa Zákona NR SR č. 1/2014 Z. z. v § 4. ods. 3. písm. c. povinnosť zabezpečiť ochranu zdravia. Pri organizovaní verejných kultúrnych podujatiach má usporiadateľ podľa § 5 zákona č. 96/1991 Zb. utvárať vhodné podmienky, pri zachovaní poriadku a dodržiavaní bezpečnostných a iných právnych predpisoch. V oboch prípadoch by mala obec určiť miesto a opatrenia, ktoré sú schopné zabezpečiť aj ochranu zdravia fyzickej osoby, vzhľadom na § 3 Vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z. Pre tieto prípady by obec mala mať vypracovaný plán ochrany obyvateľstva aj z hľadiska evakuácie.

5 Vybrané problémy účinného plánovania a usmerňovania samovoľnej evakuácie

Evakuácia sa vykonáva v súlade so Zákonom NR SR č. 42/1994 Z. z., t.j. ráta sa s evakuáciou v prípade mimoriadnej udalosti, resp. po vyhlásení mimoriadnej situácie. Podľa toho sú spracovávané plány evakuácie takmer vo všetkých obciach (mestách, mestských častiach). Evakuačné komisie sú síce spravidla vopred ustanovené, majú spracovanú potrebnú

dokumentáciu, ale ich aktivovanie sa predpokladá až po vyhlásení mimoriadnej situácie. Z definície samovoľnej evakuácie z Vyhlášky č. 328/2012 Z. z. vyplýva povinnosť obciam a ďalším právnym subjektom, zabezpečiť ju *"s presňovaním evakuačných trás a zamedzením prístupu obyvateľstva na ohrozené územie"*. Nadväzujúc na § 5 ods. 3 *"Evakuácia obyvateľstva sa vykonáva osobným dopravným prostriedkom; ak to nie je možné alebo účelné, peši"*. Z toho podľa nás priamo vyplýva povinnosť zaoberať sa v plánoch aj samovoľnou evakuáciou. Úlohy a postupy ako usmerňovať prípadnú samovoľnú evakuáciu vo väčšine evakuačných plánov chýbajú.

Ako bolo spomenuté v časti 4 medzi podceňované problémy patrí nedostatočná koordinácia orgánov štátnej správy, samosprávy a majiteľov resp. prevádzkovateľov objektov (domov, hospodárskych objektov, zábavných a športových klubov, administratívnych budov a ubytovacích zariadení) a organizátorov podujatí na voľnom priestranstve pri príprave opatrení na ochranu obyvateľstva napr. v prípade požiaru, živelnnej pohromy či teroristického útoku. Zákon NR SR č. 314/2001 Z. z. ani Vyhláška MŽP SR č. 198/2015 Z. z. nerieši dostatočne povinnosť plánovať a usmerňovať čiastočnú alebo úplnú samovoľnú evakuáciu osôb, ktorí unikajú z ohrozených priestorov. Prejavilo sa to napr. v prípade požiaru hotela Junior v Jasnej v októbri 2015. Pri tom všade tam, kde sa dá predpokladať, že môže dôjsť k mimoriadnej udalosti či inému ohrozeniu životov a následnej samovoľnej evakuácii, je treba v zmysle Vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z. pripraviť najmä poriadkové a bezpečnostné, dopravné, zdravotnícke zabezpečenie. Avšak spoliehať sa v týchto prípadoch na evakuačnú komisiu je iluzórne.

Existujú samozrejme situácie, keď k mimoriadnej udalosti a ohrozeniu životov a zdravia dôjde náhle a absolútne nečakane, v tom prípade bude problematické účinne riadiť aj riadenú evakuáciu. V takom prípade sa ukáže význam pripravenosti tak príslušných kompetentných subjektov ako obyvateľov. Najmä v príprave obyvateľov, vrátane rôznych ich skupín (deti, seniori, hendikepovaní, minority a i.) máme značné rezervy. Obyvatelia v krajinách s častými prírodnými katastrofami (zemetrasenia, tornáda, záplavy a povodne...) sú pripravenejší sami sa o sebe postarať, prípadná samovoľná evakuácia je často aj rutinná záležitosť. Faktom je i to, že systém prípravy obyvateľstva a samotná ich pripravenosť na zvládanie takých situácií je v týchto krajinách na vysokej úrovni. V podmienkach Slovenska napriek úsiliu mnohých organizácií i jednotlivcov je táto oblasť podceňovaná.

Ďalším problémom môže byť prehľad o počte samovoľne evakuovaných a miestach ich pobytu počas trvania ohrozenia a tým aj možnosť poskytovať im potrebné informácie prípadne aj materiálnu pomoc. Príčinou môže byť aj to, že obyvatelia budú opúšťať ohrozený priestor na základe vlastného zistenia, vlastných pocitov ohrozenia, prípadne informácií z médií. K samovoľnej evakuácii môže dôjsť ešte skôr ako dôjde k vyhláseniu mimoriadnej situácie príslušným orgánom a k organizovaniu riadenej evakuácie. V rámci organizácie riadenej evakuácie, resp. čiastočne samovoľnej evakuácie sa totiž predpokladá, že časť obyvateľov po zistení ohrozenia využije možnosť dostať sa do bezpečia vlastnými prostriedkami. No treba rátať i s tým, že v podmienkach, keď ľudia nie sú zvyknutí na časté ohrozenia, bude podcenená pripravenosť na odchod do bezpečia že nie všetci budú rešpektovať pokyny príslušných orgánov. Najmä v miestach hustejšieho osídlenia treba minimalizovať chaos na cestách, vhodnými opatreniami vylúčiť dopravné kongescie a iné prekážky napr. pre pohyb záchranných jednotiek.

Prehodnotenie a zosúladenie príslušných právnych predpisov a na to nadväzujúcich opatrení je samozrejme základným východiskom. Nemenej dôležité je, aby príslušné subjekty preniesli ustanovenia zákonov, vyhlášok a ďalších predpisov (noriem) do vlastných opatrení, do vlastných plánov tak, aby boli aktuálne, jasné a zrozumiteľné, a aby bola overená ich

realizovateľnosť. S tým súvisí aj príprava jednotlivých subjektov zodpovedných za bezpečnosť a ochranu života v daných podmienkach a situáciách.

S prácou zodpovedných pracovníkov štátnej správy, samosprávy, členov krízových štábov, evakuačných a ďalších komisií a ich účasti na plnení opatrení na ochranu obyvateľstva súvisí ešte jeden vážny problém. Upozorňuje na nej vo svojej dizertačnej práci M. Kovalčík. V rámci prieskumu, ktorého sa zúčastnilo viac ako 100 krízových manažérov, vyplynulo, že v prípade vzniku mimoriadnej udalosti, ktorou by mohla byť ohrozená bezpečnosť ich rodiny, by sa takmer jedna tretina v prvom rade postarala o bezpečnosť svojej rodiny resp. seba samých, až potom by začala plniť úlohy vyplývajúce z profesionálnej pozície a členstva v príslušnom tíme (Kovalčík, 2015). Aj keď zohľadníme prirodzený motív chrániť svoju rodinu, je niečo také neprípustné. Problém však nie je iba v morálke týchto zamestnancov, ale i v systéme, ktorý v takom prípade neráta so záchranou rodiny tých, pred ktorými stojí závažné úlohy záchranu obyvateľstva. Teda chýba to, čo je v mnohých krajinách bežné, že ochrana resp. evakuácia tejto rodiny je právne i organizačne zabezpečená tak, aby nebola narušená činnosť príslušného tímu. Pracovník plniaci úlohy ochrany obyvateľstva si tak môže byť istý, že o bezpečnosť jeho rodiny je postarané. Tento problém by sa napr. v podmienkach obce dal čiastočne riešiť tým, že za členov evakuačných komisií resp. krízových štábov budú vyberaní ľudia, ktorí sú dosiahnuteľní, ktorých bydlisko je mimo predpokladané ohrozenie (záplavou, požiarom, zosuvom pôdy a pod.)

Záver

Pri príprave evakuačných opatrení je potrebné ustanovenia jednotlivých zákonov a vyhlášok chápať komplexne, nie iba v nadväznosti na vyhlásenie mimoriadnej situácie podľa zákona o civilnej ochrane. Treba si stále uvedomovať, hlavným problémom v prípade mimoriadnych a iných nebezpečných udalostí je záchrana ľudí, ochrana ich života a zdravia. Evakuácia a jej rôzne podoby sú nástrojom, ako dostať ohrozené osoby mimo nebezpečenstvo. Z predchádzajúcich príkladov je zrejmé, že to nie je možné bez určitých základných opatrení a predpokladov, z ktorých za kľúčové považujeme nasledujúce úlohy a opatrenia:

- a) Priebežne sledovať a dôsledne analyzovať poznatky a skúsenosti z organizácie a priebehu riadenej a samovoľnej evakuácie v prípadoch vzniku mimoriadnych udalostí a ďalších možných krízových javov v zahraničí a posúdiť možnosti ich uplatnenia v podmienkach Slovenska s ohľadom na určité špecifiká najmä v právnej, geografickej a sociálnej oblasti.
- b) Na základe analýz a komparácie prehodnotiť právne predpisy týkajúce sa predmetnej problematiky, zosúladiť niektoré ustanovenia s doterajšími poznatkami a skúsenosťami a zabezpečiť ich zapracovanie do vyhlášok, smerníc a plánov príslušných subjektov tak, aby jasne a zrozumiteľne vyjadrovali zodpovednosť, úlohy a konkrétne postupy pri zabezpečení ochrany osôb. Rešpektovať, že samovoľná evakuácia je sprievodným znakom takmer každej riadenej evakuácie, že k samovoľnej evakuácii môže dôjsť ešte pred vyhlásením mimoriadnej situácie, a že v mnohých prípadoch k nej dochádza i v prípadoch, ktoré nemusia mať znaky mimoriadnej udalosti.
- c) Presadiť účinnejší systém kontroly plnenia opatrení vyplývajúcich z uvedených predpisov zodpovednými osobami na jednotlivých úrovniach štátnej správy a samosprávy, majiteľmi, prevádzkovateľmi a riadiacimi pracovníkmi podnikov, administratívnych budov, hotelov, rekreačných, liečebných a zdravotníckych zariadení, obchodných centier, bytových domov, ubytovacích zariadení, dopravných

prostriedkov a zariadení a ďalších objektov, v ktorých dochádza k väčšiemu zhromažďovaniu osôb a kde môže dôjsť k ohrozeniu ich životov a zdravia.

- d) Prehodnotiť systém prípravy zodpovedných pracovníkov uvedených subjektov, špecialistov a členov príslušných komisií, upraviť obsah, formy a metódy školení a iných vzdelávacích aktivít z hľadiska potreby zabezpečenia opatrení na ochranu životov a zdravia ľudí.
- e) Prehodnotiť systém prípravy obyvateľstva s dôrazom na sebaochranu, tak aby ľudia boli lepšie pripravení zvládať najčastejšie možné krízové situácie v mieste bydliska, na pracovisku, v dopravných prostriedkoch, ale aj v prípade návštevy hromadných športových a kultúrnych podujatí, či pobytu v zdravotníckych, rekreačných a iných ubytovacích zariadeniach.

Ambíciou nášho článku nie je vyriešiť komplexne nastolené problémy. Chceli sme v ňom upozorniť na niektoré opomínané otázky súvisiace s opatreniami na usmerňovanie samovoľnej evakuácie. K samovoľnej evakuácii dochádza o veľa častejšie, ako by sa dalo predpokladať. Je preto dôležité, aby príslušné orgány štátnej správy a samosprávy v rámci svojich právomocí a možností posúdili, do akej miery sú napĺňané požiadavky už existujúcich predpisov a pokynov a či sú potrebné určité zmeny, ktoré by prispeli k lepšej pripravenosti na ochranu životov a zdravia ľudí v prípade mimoriadnych udalostí a iných život a zdravie ohrozujúcich javov.

Literatúra

- BUZALKA, J. – HIČKOVÁ, E. 2004. *Ochrana obyvateľstva – evakuácia*. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2004.
- FOLWARCZNY, L. – POKORNÝ, J. 2006. *Evakuace osob*. Ostrava : Vydavateľstvo: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 2006.
- GERBER, B. J. at all. 2006. *The Potential for an Uncontrolled Mass Evacuation of the DC Metro Area Following a Terrorist Attack: A Report of Survey Findings*. [On line]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné na: <http://www.hsp.wvu.edu/r/download/20487>
- KOVALČÍK, M. 2011. *Samovoľná evakuácia*. In Krízový manažment, vedecko-odborný časopis FBI ŽU, č. 2/2011, s. 62-64. Dostupné na: <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/admincasopis/KM%202%202011/ODBORNE/Kovalcik.pdf>
- KOVALČÍK, M. 2015. *Samovoľná evakuácia obyvateľstva*. Dizertačná práca. Žilina: FŠI ŽU, 2015.
- MEIT, M. – BRIGGS, T. - KENNEDY, A. – SUTTON, J. – FELDMAN, J. 2007. *Spontaneous Evacuation Following a Dirty Bomb or Pandemic Influenza: Highlights from a National Survey of Urban Residents' Intended Behavior*. In: Policy Analysis Brief, November 2007, W Series, No. 12, p. 1-4.
- MÍKA, V.T. – BENEDIK, V. 2016. *Vybrané problémy evakuácie a samovoľnej evakuácie I*. In Civilná ochrana - Revue pre civilnú ochranu obyvateľstva. Roč. 18, č. 6/2016, s. 55-58. Dostupné na: http://www.minv.sk/swift_data/source/civilna_ochrana/dokument_skr/revue_co/revue_co_2016/revue_CO_6_2016_web.pdf
- RANDALL, B. 2016. *Hurricane Matthew self-evacuation shelter list*. [On line]. [cit. 2016-10-20]. Dostupné na: <http://www.wmcactionnews5.com/story/33327575/hurricane-matthew-self-evacuation-shelter-list>

- SORENSEN, J. – SORENSEN, B. 2007. *Community Processes: Warning and Evacuation*. In: RODRÍGUEZ, H. at all. 2007. *Handbook of Disaster Research*. New York, Springer, 2007.
- SEIDL, M. – TOMEK, M. 2014. *Vybrané problémy evakuácie osôb, zvierat a majetku*. In *The Science for Population Protection*, časopis Institutu ochrany obyvateľstva, ISSN 1803-568X, č. 1/2014, s. 1-14. Dostupné na: <http://www.population-protection.eu/prilohy/casopis/27/180.pdf>
- SEIDL, M. – TOMEK, M. – VIČAR, D. 2014. *Evakuácia osôb, zvierat a vecí*. Žilina: EDIS – Vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2014.
- ŠIMÁK, L. a kol. 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina: FŠI ŽU, 2005. [On line]. [cit. 2016-10-20]. Dostupné na: <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/publikacie/tskr.pdf>
- Terminologický slovník Integrovaného záchranného systému*. In *Civilná ochrana – revue pre civilnú ochranu obyvateľstva*, Terminologické okienko, č. 2/2016, s. 59.
- Vyhláška MV SR č. 336/2004 Z. z. o fyzickej bezpečnosti a objektovej bezpečnosti*.
- Vyhláška MV SR č. 523/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie záchranných prác a organizovania jednotiek civilnej ochrany*.
- Vyhláška MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii*.
- Vyhláška MŽP SR č. 198/2015 Z. z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 128/2015 Z. z.*
- Zákon NR SR č. 460/1992 Z. z. Ústava Slovenskej republiky*.
- Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva*.
- Zákon NR SR č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi*.
- Zákon NR SR č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom záchrannom zbore*.
- Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme*.
- Zákon NR SR č. 387/ 2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu*.
- Zákon NR SR č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami*.
- Zákon NR SR č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov*.
- Zákon NR SR č. 128/2015 Z. z. o prevencii závažných priemyselných havárií*.
- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu*.